

Redaktørernes forord

I anledning af det 15. Nordiske Demografiske Symposium, som afholdes på Aalborg Universitet i dagene 28.-30. april 2005, sætter vi i dette nummer af Dansk Sociologi fokus på demografiske problemstillinger.

I Danmark er vi i den paradoksale situation, at der er mangel på egentlige demografiske forskningsmiljøer på trods af, at vi i form af de landsdækkende registre har nogle datakilder, som internationalt vækker stor misundelse. Andre landes forskere ser langt efter det omfattende dataindhold i registrene, den lange periode de efterhånden dækker og ikke mindst den entydige personidentifikation i form af personnummeret, som gør det muligt at sammenkoble oplysninger fra forskellige registre og følge personer gennem årene. Baggrunden for, at der hverken er et demografisk universitetsmiljø i Danmark eller demografiske forskningsenheder i f.eks. Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet, således som det er tilfældet med søsterbureauerne i både Norge og Sverige, fortaber sig i historien, og den skal der ikke graves i her. Men i sammenhængen bør det dog også nævnes, at der på de nævnte institutioner er en forskningsinteresse for demografien, at dataadgangen til registrene i Danmarks Statistik er blevet kraftigt forbedret gennem det seneste tiår, og at der i de senere år er etableret undervisning i demografi i forskelligt omfang og niveau på universiteterne i København og Aalborg og på Syddansk Universitet. Desuden inddrages demografiske problemstillinger i bl.a. økonomiske analyser.

I kommentaren i dette nummer, problematiserer *Niels Keiding*, at Danmark, der tidligt var i front inden for demografiske forskning, har fulgt godt med på datasiden, men ikke på forskningssiden. Niels Keiding tager udgangspunkt i danskeren Harald Westergaards bidrag til demografien for omkring 100 år siden. Westergaards vigtige metodebidrag var udvikling og konsekvent anvendelse af "det forventede antal dødes metode" (en standardisering) samt anvendelse af det såkaldte Lexis' diagram. Han gennemførte bl.a. en række eksemplariske analyser af dødelighedsudviklingen i forskellige sociale lag, ligesom han sammen med Marcus Rubin gennemførte analyser af fertiliteten i ægteskab. Hvordan kan vi løfte arven efter Westergaard? spørger Niels Keiding – eller måske snarere: Hvorfor har vi ikke løftet arven på det demografiske område, selvom der dog er en række nyere initiativer i den rigtige retning?

De enestående danske registerdatas anvendelighed i demografiske analyser eksemplificeres i artiklen om ligheder og forskelle mellem fertilitetsmønstre hos forældre og børn og imellem søskende. Artiklen er skrevet af *Mike Murphy* fra London School of Economics, og den illustrerer, hvorledes de danske registre giver mulighed for at foretage meget detaljerede analyser af specifikke problemstillinger. Det er muligt at identificere og skelne mellem hel- og halv-

søskende, og resultaterne viser, at der er en vis lighed mellem generationerne bl.a. med hensyn til, hvor gamle de er, før de får deres første barn. Ideen med at undersøge denne problematik udspringer af hypotesen om, at hvis der eksisterer familiære præferencer, har de større mulighed for at sætte sig igennem i dag, hvor der er færre materielle begrænsninger i hvem, der etablerer en familie. Mike Murphy har arbejdet på danske registerdata i nogle år og illustrerer på den måde også udlandets begejstring for muligheden for at arbejde med komplicerede analyser, som den her gennemførte, uden den udbredte risiko for bias og non-respons der ofte kan være i survey-undersøgelser.

Mathias Meijers artikel beskæftiger sig umiddelbart med noget helt andet, nemlig konsekvenserne af den aldrende befolkning. Men aldringen af befolkningen hænger stærkt sammen med, at Danmark i en årrække har haft en fertilitet under reproduktionsniveauet. Denne demografiske udvikling har i de senere år haft bevågenhed i både politiske og mere videnskabelige diskussioner af, hvorledes befolkningen i Danmark vil udvikle sig i de kommende årtier. Forudsigelserne om væksten i ældrebefolkningen har sat gang i overvejelser om og beregninger af, hvordan "pensionsbomben" skal finansieres, og aldringen er udråbt til at være et stort problem, som kalder på reformer af velfærdsstaten. Meijer analyserer, hvilke forudsætninger de pessimistiske beregninger af befolkningsudviklingen er baseret på og når konkluderende frem til den vurdering, at den fremtidige økonomiske udfordring bliver væsentlig mindre, end man ellers gør den til. Derfor kan man spørge, om befolkningsaldringen er en reel trussel mod velfærdssamfundet, eller om den bruges til at liste reformer ind, som forskyder forholdet mellem stat, marked og civilsamfund i retning af mere marked og mindre stat?

De danske registerdata er også grundlaget for *Anette Erlangsen* og *Bernhard Jeunes* artikel, der omhandler et helt andet aspekt ved den aldrende befolkning, nemlig de gamles – de yngre og de ældre ældres – levevilkår og den høje selvmordsrate, der findes blandt mennesker over 80 år. Det er den aldersgruppe, der har den højeste selvmordsrate af alle aldersgrupper i Danmark. Et opslag i *Befolkningens bevægelser fra Danmarks Statistik* viser, at selvmordsraten blandt 80-84-årige mænd i 2000 var mere end fire gange så høj som blandt kvinder, mens den blandt dem over 85 år var næsten tre gange så høj. Artiklen belyser, at mænd synes at reagere stærkere end kvinder, når deres partner dør, hvilket delvis kan forklare, at de ældre mænd har en højere selvmordsrate end de jævnaldrende kvinder. Men denne reaktion kan dog ikke forklare den højere selvmordsfrekvens hos de ældste i befolkningen.

Temanummerets to sidste artikler beskæftiger sig med migration, mere specifikt med kvinders migration og migrationens karakter af global omsorgsøkonomi. Hvad sker der med familierne, når kvinder migrerer for at forsørge de børn, der bliver ladet tilbage? *Ninna Nyberg Sørensen* analyserer, hvilke strategier kvinder anvender for at opretholde omsorgen og forsørgelsen for deres efterladte børn og andre familiemedlemmer på tværs af landegrænser. Artik-

len rykker ved vores vante moralske forestillinger om både migration og familie-bånd. I rollen som familieforsørgerer indebærer latinamerikanske mødres migration til Europa, at moderskabet bliver omdefinert, og at nye typer familierelationer bliver skabt. *Sine Plambechs* artikel fortsætter problemstillingen om de migrerende kvinder, denne gang baseret på et feltarbejde blandt thailandske kvinder i Nordvestjylland. Plambech problematiserer fx, at det er rimeligt at tænke på alle de importerede brude som et resultat af trafficking. Det billede, hun viser, er langt mere komplekst, for kvindernes migration er oftest et bevidst valg, og de bør ikke kun anskues som ofre.

Forfatteren bag temanummerets essay er den svenske professor *Göran Therborn*, der i 2004 publicerede "Between Sex and Power. Family in the World, 1900-2000". I essayet præsenterer forfatteren det danske publikum for hovedresultaterne fra dette omfattende arbejde, der i et globalt perspektiv analyserer, hvordan skiftende politikker og kulturelle og økonomiske forandringer har påvirket patriarkatet, fertiliteten og den seksuelle orden i de centrale familiesystemer gennem et helt århundrede.

I den seneste tid har man set begrebet *demografi* anvendt som et navneord - dagbladsartikler taler om "befolkningens demografi" - og anvender måske dette synonymt med alders- og kønsfordeling el. lign. På den måde mistes det dynamiske perspektiv, ligesom det overses, at demografi er en videnskab om befolkningens dynamiske udvikling og ikke blot et spørgsmål om nogle få tabeller og måske ret simple fremskrivninger. Vi håber, at vi med dette temanummer har givet et bidrag til en mere kvalificeret demografisk debat i Danmark.

Fra årsskiftet 2005 har *Dansk Sociologis* faste redaktion foretaget flere ændringer. Med et nyt layout, som vi præsenterer fra dette nummer, har tidsskriftet fået et ansigtsløft udadtil, som, vi håber, vil forbedre læsbarheden. Samtidig bestræber vi os løbende på at blive mere synlige og brugervenlige i forhold til både vores læserkreds og den øvrige offentlighed. Som et led heri har *Dansk Sociologi* nu fået en ny hjemmeside, der kan ses på www.dansksociologi.dk. Også på de indre redaktionelle linier er der sket forandringer. Inge Kryger Pedersen har valgt at træde ud af redaktionen og takkes for et godt samarbejde, mens Manni Crone og Lasse Folke Helmersen bydes velkommen som nye redaktionsmedlemmer.

*Lisbeth B. Knudsen (gæsterektor) og
Mai Heide Ottosen (ansv. rektor).*